

Rodina ako potenciálne možné východisko zo spoločenskej krízy

Terézia Lenczová

I. Rodina v Božom pláne

Božie slovo v Starom a Novom zákone jasne hovorí o tom, **ako vzniká rodina** („Človek opustí otca a matku a príľne v láske k manželke a tí dvaja sú jedným telom ... Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje (Gen 1, 27; Mat. 19, 4 – 6) a **čo je rodina** (je obrazom lásky medzi Kristom a Cirkvou: Toto tajomstvo je veľké, ja to však hovorím s ohľadom na Krista a Cirkev, Ef 5,32; je obrazom lásky Svätej Trojice, lebo muž a žena sú stvorení na Boží obraz a podobu. Ján Pavol II. v Liste rodinám o tom hovorí: „Božské „MY“ vytvára model ľudského „my“...). A Božie slovo tiež hovorí o tom, **aké má rodina poslanie**: V knihe Genezis 1, 28 – 29 je veľmi významná časť vety: „Plodte a množte sa a naplňte zem a podmaňte si ju a panujte nad...“ To hovorí Boh **obidvom spolu**, mužovi i žene. Dobré si to uvedomme, neskôr sa k tejto vete ešte vrátíme.

Otázka, ktorú farizeji položili Pánu Ježišovi o rozlučiteľnosti manželstva, nám sprostredkovala **Božiu odpoveď ohľadne rozvodu manželstva**: „Mojžiš... pre tvrdosť vášho srdca vám napísal toto ustanovenie (o prepúšťacom liste a prepustení ženy mužom) Avšak už na počiatku ich stvoril Boh ako muža a ženu“ a ustanovil, že „potom už nie sú dvaja, ale jedno telo. Čo teda Boh spojil, človek nech nerozlučuje.“ (Mk 10, 4 – 9)

II. Rodina v súčasnej kultúre

2.1. Rodina spoločnosti, spoločnosť rodine

Predstavme si schému: kruh rodinnej intimity a na ňom opísaný štvorec.

Čo robí rodinu tak jedinečným prostredím?

1. Bohatstvo vzťahov – najmä dva pilierové vzťahy

Rodina vzniká na základe prirodzenej potreby každej ženy a každého muža dávať a prijímať lásku. Ak iné útvary v spoločnosti vystačia pre reguláciu vzťahov s úctou, korektnosťou, solidaritou, spoluprácou, rodina vzniká a potrebuje fungovať na vzťahu lásky. Láska v rodine v sebe obsahuje vzájomnú zodpovednosť, spolupatričnosť. Láska je podstatou a princípom rodinného života. Bez lásky rodina nedokáže normálne fungovať.

Vzťah muža a ženy je prameňom ďalších vzťahov v budúcej rodine. Podstatou a špecifikom ich manželského (partnerského) vzťahu je vý-

lučnosť a trvalosť. Tieto atribúty dávajú vzťahu krásu rôznych prejavov lásky a ľudskej sexuality a schopnosť uniesť i veľké záťaže, napríklad prírodné a spoločenské katastrofy, choroby. Nové módné, kvázirodinné formy spoluzitia iba viac alebo menej simulujú tieto dve vlastnosti manželského vzťahu muža a ženy.

Podstatou rodičovského vzťahu je odovzdávanie života, zodpovednosť za biologický, duchovný a sociálny rozmer jeho rastu a rozvoja na základe jeho vrodenných dispozícií a osobnostných možností rodičov. Pre dieťa je veľmi potrebné, aby ho rodičia boli schopní prijať bez podmienok, také, aké je.

Špecifikom rodičovského vzťahu je, že je prameňom základnej dôvery a zmyslu života dieťaťa a vytvára priestor pre rozvoj identity jeho osobnosti. Pre zdravý rozvoj osobnosti dieťaťa je potrebný aj dobrý vzájomný vzťah medzi rodičmi, nielen láskyplný vzťah k dieťaťu.

2. Uspokojovanie hmotných a duchovných potrieb

Spoločné bývanie je súčasne výsostná potreba a aj jedna z hlavných charakteristík rodinného spoluzitia. Okrem toho každá rodina potrebuje hmotné zabezpečenie, finančné prostriedky, aby mohla poskytnúť výživu, ošatenie, bývanie, náklady na dopravu a uspokojiť životné potreby svojich členov.

Rodina má v sebe dôležitý ekonomický rozmer, ktorý má najmä tieto tri dimenzie:

a) Rodina je komplexná spotrebná jednotka v oblasti hmotných a duchovných statkov.

b) V období demografickej implózie (poklesu pôrodnosti) má rodina, najmä viacdetské rodiny, význam ako zdroj daňových prostriedkov a príspevkov na budúcu realizáciu sociálneho zabezpečenia a ľudských zdrojov na opateru starnúcej časti populácie.

c) Rodina trvalo rozhoduje o alokácii svojich prostriedkov v podobe investičných rozhodovaní do spotreby dnes alebo do budúcnosti. Hlavná typicky rodinná „investičná“ alternatíva sú deti alebo hmotné alebo kultúrne spotrebné statky.

Medzi duchovné potreby členov rodiny patrí najmä potreba istoty a prijatia u detí i dospelých. Každý člen rodiny potrebuje mať svoje miesto v rodine, to platí najmä pre deti. Deti tiež primárne potrebujú prijímať cez príklad života rodičov (a okolia) duchovné a kultúrne hodnoty a ich zdravú stupnicu, aby boli schopné pochopiť zmysel života

3. Výkony špecifických rodinných funkcií

Bez nároku na úplnosť môžeme vymenovať tieto hlavné rodinné funkcie:

- prokreatívna, lebo rodina je prameňom ľudského života,
- ochranná, ochrana vo fyzickom, citovom a sociálnom zmysle (ochrana ducha aj tela) nielen detí, ale aj dospelých, zdravých a najmä chorých alebo telesne či duševne postihnutých,

- ekonomicko-zabezpečovacia funkcia vyjadruje ekonomický rozmer života rodiny, kde možno hovoriť o rodinnom rozpočte, spotrebe, investíciách, službách, ktoré šetria výdavky rodiny a o rôznych formách kompenzácií z verejných zdrojov za náklady rodiny spojené s výchovou detí alebo za nevyužitú možnosť zárobku v záujme detí atď.,
- výchovno-socializačná funkcia je učenie sa na vzoroch ľudí, ktorí pre dieťa sú (alebo by mali byť) prirodzenou autoritou, ktorí uvádzajú dieťa do sveta kultúrnych a duchovných hodnôt a do vzťahov mimo rodiny,
- funkcia regulácie sexuálneho správania vyjadruje členmi rodiny slobodne vnútorne akceptovaný alebo spoločenskými vonkajšími normami motivovaný poriadok vo vzťahoch medzi príslušníkmi oboch pohlaví v rodine.

Tieto tri formy prejavu rodinného života sa odohrávajú v určitej skrytosti pred vonkajším prostredím. Môžeme ich graficky znázorniť kruhom, ktorého obsah predstavujú.

Obvod kruhu (symbol prsteňa) vymedzuje hranice priestoru rodinnej intimity Táto hranica dráždila a dráždi každú totalitu - od starých Sparťanov, komunistov až po zvedavé masmédiá dnes, lebo to, čo sa deje vnútri rodiny sa nedarí ľubovoľne ovládať. Čím viac sa však stáva, že rodinu zakladajú osobnosti citovo a morálne dezintegrované, osobnosti egoistické, narastá žiaľ potreba, aby verejná moc občas vstupovala za túto hranicu.

Čo môže podstatným spôsobom narušiť hranicu rodinnej intimity? Sú to predmanželské promiskuitné spolužitie, ktoré je neverou budúcemu partnerovi, manželská nevera a jej finálny produkt rozvod. Aj pornografia môže znamenať určité narušenie rodinnej intimity. Aj in vitro fertilizácia s jej právnymi a etickými problémami de facto prekračuje túto hranicu.

Výmena „darov“ medzi rodinou a spoločnosťou

a) Rodina sebe a tým aj spoločnosti

Rodina sa navonok zviditeľňuje cez svojich jednotlivých členov a cez nich významne

ovplyvňuje humánnu kvalitu spoločnosti. Prostredníctvom členov trojgeneračnej (nukleárnej) rodiny sa obohacuje sieť vzťahov v rodine o medzigeneračné, súrodenecké a príbuzenské. Graficky to môžeme vyjadriť opísaním štvorca na obraz kruhu. Každý vrchol štvorca predstavuje členov rodiny: ženy-matky, muži-otcovia, deti a mládež a seniori. Tieto vrcholy môžeme vnímať ako šípky vo tvare pravého uhla, ktoré vyjadrujú vyžarovanie vplyvu rodiny do jej spoločenského okolia.

Vzťahy vzájomnej lásky, spolupráce, spoločnej zodpovednosti, ktoré budujú medzi sebou ženy a muži, rodičia, manželia sú nielen zdrojom základnej životnej dôvery pre ich **deti**. Sú pre nich modelom ich vlast-

nej rodovej identity a modelom ich budúcej rodiny. Deti potrebujú prijatie zo strany rodičov ako podmienku akceptácie seba, sebadôvery a sebaúcty. Prirodzená autorita rodičov je najúčinnjším mostom pre odovzdávanie duchovných a kultúrnych hodnôt deťom, pre budovanie ich vnútornej osobnostnej rovnováhy, zručností v ich sociálnej komunikácii. Trvalý dialóg s rodičmi je pre mladých ľudí základom ich osobnostnej formácie a socializácie, motívom pre poznávanie, pochopenie a účasť na pretváraní vonkajšieho sveta. Pre rodičov je to šanca dozrievať na tolerantné a empatické osobnosti, vážiace si slobody a hodnôt druhých ľudí.

Prítomnosť **seniorov** v rodine je školou života a solidarity pre mladých, je zdrojom zmysluplnosti staroby a silou pre znášanie jej tienistých stránok.

Toto bohatstvo vzťahov a láskyplný spôsob ich prežívania robí z rodiny prameň tvorivého, osobnostno-integračného, participatívneho a iných foriem **ľudského potenciálu** (Potúček Martin, 1988). Znamená zdroj **ľudského kapitálu**, ktorý najúčinnjšie usporadúva a využíva výrobné sily a zdroje prírody (Wingen Max, 2001) v rámci spoločnosti. Osobnosti formované a socializované v prostredí zdravej rodiny sú nádejou pre vznik **sociálneho kapitálu**, ktorý vzniká na vzťahoch dôvery a spolupráce v sieti spoločenskej organizácie (Putnam Robert, 1998).

Ak niektoré rodiny zlyhávajú vo svojich vnútorrodinných vzťahoch a funkciách, neznamená to len ochudobnenie ich členov a celej spoločnosti o vyššie spomenuté rozvojové efekty. Vždy to znamená dodatočnú záťaž pre spoločnosť, ktorá musí absentujúce efekty nejakým spôsobom kompenzovať a postarať sa o problémových ľudí, ktorí prichádzajú z problémových rodín.

Po vzťahoch vlastných zdravej rodine prirodzene túžia všetci členovia rodiny, o tom hovoria sny detí z detských domovov a odborníci na oblasť detskej a vývinovej psychológie (Matejček Zdeněk, 1997 a i.), výskumy hodnotových orientácií a životných plánov mladých ľudí (Volná Anna, 1992 a i.), rozvodové archívy, výpovede starkých v zariadeniach sociálnej starostlivosti. Jednou z prekážok pre ich vznik je nedostatočná osobnostná príprava mladých ľudí na manželstvo a rodičovstvo, zlyhania ich rodičov alebo nevhodné prostredie v škole a rôzne podmienené osobnostné, morálne zlyhania mužov a žien.

Jedným z problémových, na rodinné vzťahy pôsobiacich prostredí však je alebo môže byť samotná spoločnosť...

b) Spoločnosť rodine a tým aj sebe

Zostaňme pri grafickej predstave kruhu a okolo neho opísaného štvorca, ktorého vrcholy predstavujú jednotlivých členov rodiny. Ak cez vrcholy štvorca vedieme šípky

v smere do stredu kruhu, zobrazíme nimi vplyv spoločenského vonkajšieho prostredia, ktoré vplýva na rodinu prostredníctvom pôsobe-

nia na jej jednotlivých členov. Okrem toho pôsobí spoločnosť, jej kultúrna atmosféra, ekonomická rozvinutosť a politická kultúra aj na rodinu ako celok.

Prevažne pozitívne pôsobenie:

Spoločnosť cez orgány štátu a orgány miestnej samosprávy podporuje rodiny pri zabezpečovaní ich bytových a sociálno-ekonomických podmienok života. Pomáha zabezpečovať vzdelanie, zdravie, sociálne a iné služby pre rodiny. Najúčinnější pomoc je však pomoc k svojpomoci, aby sa rodiny nestali sociálnymi pacientmi štátu, ale mohli si budovať svoju budúcnosť vlastnou prácou. Preto rodinná politika štátu má vytvárať iba rámcové politické, právne a ekonomické podmienky. Rodinná politika na úrovni samosprávnych orgánov vytvára rôzne rodinné programy a projekty, na ktorých môžu jednotlivé rodiny aktívne participovať. Cirkvi a odborné a dobrovoľnícke združenia pomáhajú rodinám výchovnou a poradenskou činnosťou v procese výchovy ich detí a v oblasti sociálnej pomoci.

Masmédiá v spoločnosti sú vzácnym zdrojom poznatkov a informácií pre všetkých členov rodiny, ktoré môžu obohatiť ich vzájomnú komunikáciu, ale môžu ju aj utlmiť až umŕtviť. Ak sa v rodine venuje elektronickým masmédiám priveľa času, nezostáva priestor na dialóg, na zdieľanie si vlastných zážitkov a názorov. Ak deti aj dospelí nedokážu selektovať ponuku najmä komerčných masmédií, vstupuje do rodiny táto veľmoc ako cudzí až nebezpečný prvok, ktorý dáva prežívať virtuálnu realitu aj vo veľmi surovej podobe násilia.

Prevažne negatívne pôsobenie:

Nový, postmoderný prístup k hodnotám, ktoré sa dotýkajú rodiny, a celková atmosféra spoločnosti pôsobia na rodinu ako prirodzenú inštitúciu často rozporne... To, čo prináša **postmoderná kultúra**, sa v mnohých smeroch odlišuje od tých hodnôt, ktoré sme nazvali ako „prirodzene zakotvené“ potreby človeka. Sú to často pokusy človeka experimentovať – s použitím nových možností poznania, komunikácie, výroby, myslenia – s vlastnou ľudskou fyzickou a psychickou prírodou. Niekedy až na hranici duševného zdravia. Veľké a prevratné objavy v oblasti ľudskej reprodukcie a medicíny nevylučujú aj možnosti ich zneužitia, ak s nimi narábajú ľudia, ktorí nie sú osobnostne a morálne zrelí.

V oblasti **vzťahov mužov a žien**, sa preferujú silné a momentálne zážitky, vplyvom sexuálnej revolúcie sa v tejto oblasti ponúkajú konzumné a hedonistické ciele, prezentujú sa obavy z trvalých záväzkov, čím sa oslabuje hodnota manželstva a manželskej vernosti, hodnota obety sa považuje skôr za slabosť ako za silu ducha a pod. Mužov konzumná kultúra a jej zabezpečovanie na maximálny úväzok oberá o veľkú časť ich rodinného života a tak ich ohrozuje zdravotne aj sociálne. Nedostatok času pre rodinu, kontaktov s deťmi, možnosti prijímať od

nich nehu a prejavovať im svoju lásku – podľa výskumov vo Veľkej Británii – ohrozuje mužov rôznymi patologickými prejavmi v ich rodinných vzťahoch.

Ak chýba spolupráca a spoločná zodpovednosť zo strany mužov, ženy sa cítia v rodine neslobodné a ukrátené o vlastné formy sebarealizácie. Preferovaním kariéry a bohatstvom ponúk konzumnej spoločnosti oslabená úcta k materstvu a otcovstvu v spoločenskej klíme tento pocit umocňuje. Trh práce totiž uprednostňuje ženy, ktoré nemajú rodinné záväzky – deti sa na trhu práce často vnímajú ako záťaž, ako prekážka pracovného výkonu. Táto skutočnosť však umožnila rozvinúť celý systém opatrení na zladovanie rodičovských a pracovných rolí rodičov, je trvalou výzvou pre vylepšovanie rodinnej deľby práce medzi matkami a otcami v ich spoločnej zodpovednosti za rodinu a výchovu detí. A je výzvou pre odvážnych rodičov – pokiaľ im to je aspoň trochu možné – aby prechodne uprednostnili dobro detí, kým sú malé, pred hmotným efektom dvoch príjmov v rodine.

Vo vzťahu k deťom a mládeži sú hmotné hodnoty často prvou voľbou a dieťa, deti prichádzajú v poradí druhom a stále častejšie iba v jednom exemplári. Navyše nové vedecké objavy a možnosti v oblasti ľudskej reprodukcie a prenatalnej diagnostiky vyvolávajú otázky.

Ak má rodič možnosť vybrať si aj „parametre dieťaťa“, pri celkovo oslabenej úcte k ľudskému životu v niektorých jeho fázach, neposilní to v ňom pocit vlastníctva a nevyvolá nechotu prijať dieťa s neželanými vlastnosťami? Prečo tak rastie počet týraných a zneužívaných detí?

Vedecké objavy v oblasti komunikácie, najmä internet, otvorili deťom a mládeži netušené možnosti a obzory. Súčasne ich však zahltili takým množstvom informácií, že je nad ich sily ich v sebe utriediť, aby boli na osoh a nie na škodu ich osobnostnému rozvoju, aby ich dokázali selektovať podľa ich morálnej a odbornej kvality. Ako sa môžu deti a mladí ľudia zorientovať v pestrej ponuke hodnôt a postojov, prezentovaných internetom a komerčnými elektronickými i tlačnými médiami? Bez čestnej a láskavej pomocnej ruky dospelých, ktorí sú zorientovaní v hodnotách a majú určitú životnú múdrosť, to mladí ľudia ťažko dokážu.

Napredujúca konzumistická kultúra zdôrazňuje hmotné hodnoty a individualizmus, čo môže znehodnocovať medziludské vzťahy. A práve vzťahy sú pre deti, pre ich rozvoj potrebné rovnako ako chlieb a vzduch.

A ako pomôcť rodičom, aby im mohli byť v tejto situácii zodpovednými sprievodcami v ich dospievaní?

– Objav umelej regulácie počatí mal byť pomocou pre ženy, pre rodičov, aby mohli slobodne rozhodovať o počte a časovom odstupe narodenia detí. Pokiaľ ho však používajú ľudia egoistickí a osobnostne nezrelí, nemôže sa stať jednou z príčin necitlivého prístupu k ženám, zámkou k ich zneužívaniu až týraniu, ktorých počet tak narastá? Podobný rozpor výsledkov techniky s nedostačujúcou úrovňou jej kon-

zumentov môže postihnúť aj iné oblasti ľudských vzťahov v rodine. – Ako hovoria výsledky amerických výskumov z konca 70. rokov, predčasné, osobnostne nezrelé sexuálne spolužitie adolescentov podporuje sklony k promiskuitnému správaniu. Podľa výsledkov slovenského výskumu z roku 1997 tento štýl života disponuje mladých vo zvýšenej miere k záujmu o drogy.

Ako zvrátiť hrozivý trend nárastu výskytu syndrómu rizikového správania (SRS) u detí a mládeže, ktorý vyvoláva prudký nárast a prevažujúci podiel úmrtnosti mladých z behaviorálnych dôvodov? Tu výskumy hovoria jednoznačne: najlepšou prevenciou je zdravá rodina. Avšak na druhej strane jednou z vážnych príčin výskytu SRS je absencia zdravej rodiny u postihnutých detí. Čiže problémová rodina je príčinou choroby, zdravá rodina je liekom.

Ak urobíme bilanciu vyššie spomenutých prejavov negatívneho vplyvu zo strany postmodernej kultúry spoločnosti na rodinu, možno by sa to dalo zhrnúť slovami: Ak sme si otrávilí spodné vody, prečo sa hneváme na studne?

2.2. Masívne zmeny v pohľade na rodinu

Rodina je bazálna inštitúcia spoločnosti. Je predmetom skúmania mnohých vedných disciplín a tie v snahe uchopiť podstatu, sa ju snažia pre svoju potrebu definovať. Napríklad pre sociológa je rodina „bio-psycho-sociálna jednotka“ (Guráň Peter), pre teológa je rodina „dôverné spoločenstvo života a lásky“ (Familiaris Consortio, čl. 17). Psychológia a najmä vývinová psychológia vedia veľa o základných potrebách dieťaťa: najmä o bytostnej potrebe lásky od obidvoch rodičov a ich vzájomnej lásky ako podmienky pre získanie základnej životnej dôvery, aj o ich prirodzenom a optimálnom uspokojovaní v stabilnej rodine otca a matky. Domnievam sa, že deti by nám dokázali najpresnejšie povedať, koho potrebujú, kto je pre nich rodina.

Aj štát si potrebuje rodinu nejako vymedziť, napríklad „spoločne posudzované osoby“ je definícia užívaná pre určenie druhu a výšky sociálnych dávok rodinám a členom rodín – pre potreby sociálnej a rodinnej politiky. Tu treba zdôrazniť: Štát rodinu nezakladá, vzniká slobodným rozhodnutím žien a mužov, z ich prirodzenej potreby lásku dávať a lásku prijímať. Pre vzácne efekty rodiny, spoločenské (príchod detí) i individuálne (usporiadaný život mužov a žien) ju však štát morálne, kultúrne i ekonomicky podporuje. Štát je povinný rešpektovať jej relatívnu autonómiu a vytvárať rodinám rámcové životné podmienky. Význam rodiny potvrdzuje i zákonmi, ktorými stanovuje základné pravidlá hry vo vzťahoch v rodinách, v právach a zodpovednostiach členov rodín. Stabilita rodín z hľadiska detí je podstatná podmienka pre rozvoj detí, preto štát vo väčšine európskych krajín v ústave zakotvuje pravidlo podporovať rodinu, manželstvo a rodičovstvo.

Rozporné chápanie úlohy štátu v otázkach rodiny

V chápaní vstupu štátu do sféry rodiny sa prejavuje nekonzistentný mix socialistickej paternalistickej úlohy štátu voči svojim občanom, voči rodinám. Volá sa totiž po stále väčšej účasti štátu prostredníctvom sociálnej politiky na odbremenení členov rodiny od hrozby chudoby, ale aj od niektorých dôležitých funkcií vnútorrodinnej solidarity... Volá sa po intenzívnejšej podpore „diverzifikovaných foriem rodinného spolužitia“ zo strany štátu prostredníctvom sociálnej politiky.

V oblasti vzťahov medzi ženou a mužom sa zasa požaduje úplná liberalizácia osobných rozhodnutí partnerov, napríklad odmietnuť verejné deklarovanie vzájomnej zodpovednosti, aby štát ani prostredníctvom zákona nemohol podporovať stabilitu partnerských vzťahov v prospech detí.

Prejavuje sa silný politický a kultúrny tlak, aby sa „ochranná značka“ rodina aplikovala - v mene ľudských práv a v mene tolerancie (ale najmä pre aplikáciu opatrení RP na všetky aj atypické spolužitia). Zvykne sa vymenúvať veľké množstvo údajne nových „rodinných foriem“, napríklad rodiny s jedným rodičom (ak sú to rodiny po úmrtí jedného z manželov, ten manželský partner zostáva v spomienkach súčasťou rodiny; ak sú to rodiny po rozvode, spomienky sa zvyknú zámerne vymazať; ak sú to slobodné matky, otec tu absentuje pre vlastnú nezodpovednosť). U rodín s jedným rodičom je nový len ich závatný nárast z dôvodu rozvodov. Skutočne „novou“ formou spolužitia, ktorá si nárokuje na titul rodina sú nezáväzné spolužitia, odmietajúce verejné deklarovanie vzájomného záväzku - ako keby spolužitie mužov a žien, ktoré v slobode spoločného rozhodnutia je potenciálnym prameňom nového života, bola iba čisto súkromná vec. Druhou „novou“ formou spolužitia, ktoré si nárokuje na označenie rodina, sú homosexuálne spolužitia, v ktorých sú prítomné deti.

Zdôrazňuje sa odlišnosť rodinného života v iných kultúrach, napr. moslimskej, v porovnaní s monogamnou manželskou rodinou v kresťanstve.

2.3. Zmenené pozície žien a mužov - posun k rovnocennému partnerstvu a k spolupráci

Vráťme sa k citátu z knihy Genézis 1, 28 - 29, kde Boh ukladá mužovi a žene **spoločnú** vládu nad zemou a jej darmi. Toto spoločné vládnutie nad svetom bolo počas histórie ľudstva rôzne vykladané. Jednak sa spontánne uplatňoval práve v rodine princíp delby práce, čo je princíp veľmi múdry. V oblasti ekonomickej je základom pokroku. Ale jeho striktné uplatňovanie vo vzťahu medzi mužom a ženou, ktorí majú spoločnú úlohu podmaniť si svet (Gen. 1, 28) odsudzuje a uzatvára muža do jedného sveta: sveta práce, politiky, vojny, sexuálneho pánstva a všeličoho iného. A ženu uzatvára do druhého sveta: sveta rodiny, solidarity, altruizmu a pod. Ak dokážu spolu komunikovať o svojich

svetoch a vzájomne si pomáhajú, je to tá **spoločná vláda nad svetom**, akú chcel Boh na počiatku. Ak sa usalašia každý vo svojom svete, stratia vzájomný kontakt, vládnu sami. Toho druhého do svojho sveta nevpustia – a to je nebezpečné! Z toho ťaží súčasný feminizmus svoje tromfy, keď hovorí o účasti žien na moci mužov, o boji o moc.

Totíž ženy a muži sú každý iný, svoju účasť na spoločnom vládnutí majú inú, primerane ich osobnostným darom. Majú aj svoje osobité pokušenia: apoštol Pavol to v Liste Efezanom veľmi pekne povedal ženám i mužom: „Buďte si navzájom poddaní v bázni pred Kristom... Ako je cirkev poddaná Kristovi, tak vo všetkom aj ženy mužom“. Je to anticipácia súčasného poznania o ženách, že majú vyššiu sociálnu inteligenciu (EQ = emočný kvocient), že sú viac komunikatívne, empatické, vedú rýchlejšie odhadnúť druhého človeka, majú spravdivejšie prejavy – to sú všetko vlastnosti, ktoré ženy môžu zväzdať k tomu, aby si svojou šikovnosťou a diplomaciou presadzovali svoje záujmy bez ohľadu na muža. Výzva „byť poddané vo všetkom mužom ako cirkev Kristovi“ je úloha láskou sa zjednotiť s mužom na plnení jeho úloh, nielen svojich záujmov.

Mužom apoštol Pavol hovorí toto: „Muži, milujte svoje ženy tak, ako Kristus miloval cirkev a vydal za ňu seba samého.“ Špecifickým pokušením mužov totiž môže byť ich vedomie sily, moci, suverenity, z čoho môže prameniť samolúbošť a sebeckosť. Príkaz milovať svoje ženy ako Kristus cirkev mužov oslobodzuje od tohto nebezpečenstva.

Takto sú obidvaja, muž i žena, chránení pre lásku, pozvaní k láske Ježišovho typu. Iba ľudská láska ich obidvoch ohrozuje, lebo nie je celkom čistá od sebeckosti.

Mnohí odborníci a odborníčky sa domnievajú, že masívne spoločenské zmeny vôbec a najmä v prostredí rodiny dali do pohybu práve ženy svojou snahou, až často bojovnou snahou, podieľať sa vďaka svojim schopnostiam, vzdelaniu, šikovnosti na vláde nad svetom. A v tej snahe vyrovnáť sa mužom v účasti na rozhodovaní sú niekedy ochotné sa zriecť aj daru materstva. Nuž, možno nie sú tí odborníci a odborníčky až tak ďaleko od pravdy... Ale nie sú na tom vinovatí (aj) muži, že ženy musia za svoju spoluúčasť bojovať?

Sledujem viac ako 15 rokov tému muži a ženy v spoločnosti. Som veľmi rada, že Ján Pavol II. v Liste ženám do Pekingu v roku 1995 tak nádherne vykreslil úlohu ženy, jej schopnosť „vidieť srdcom“, podobne aj v encyklike Mulieris dignitatem. Žena má svoje poslanie, ako aj muž má svoje poslanie. Ale ak vynecháme to **spolu**, narúšame rovnováhu, ktorú Boh tak nádherne vymyslel a ohrozujeme rodinu.

Ako to „**spolu**“ realizovať? V neustálom dialógu, v láske a vzájomnom pochopení medzi konkrétnym mužom a konkrétnou ženou sa dá najsť spôsob, ako uplatniť žienine i mužove dary pre rodinu, pre svet, pre cirkev. Neslobodno sa nechať donútiť prostredím, že všetko: materstvo, práca v povolání, prípadne účasť na veciach verejných sa musia **stihnúť odrazu**. Tieto, ja som si to nazvala „životné rozvojové stratégie“, si

muž i žena spoločne môžu dohodnúť a načasovať podľa potreby svojej rodiny, v slobode a spoločnej zodpovednosti. Kniha Kazateľ hovorí: „Všetko má svoj čas a svoju chvíľu každé úsilie pod neбом“ (Kaz 3, 1).

Jeden docent z Prahy na konferencii Rodina na prelome tisícročia hovoril: „Základný konflikt ženy je medzi materstvom a profesiou.“ Odpovedala som mu myšlienkou o postupnosti radenia rozvojových stratégií. Trojzmená záťaž žien za socializmu nám dala všeličo pochopiť... Nie je to natoľko konflikt, ako skôr výzva, veľmi tvorivá výzva.

Hovorí sa o strate identity muža, ako odpoveď na obrovské posuny v identite ženy. Odborne je to veľmi závažná téma. Nepustím sa do nej, bolo by to na dlhé hovorenie – ale Sväté Písmo, podľa mňa, ukazuje riešenie. Vo vzájomnej láske, vzájomnej pomoci a spolupráci muži a ženy majú šancu znova nájsť svoje spoločné poverenie realizovať vládu nad svetom. A tak nájdú svoju novú identitu muži aj ženy.

2.4. Dôsledky prijatia hodnôt „novej rodinnej kultúry“

Propagovaná „nová rodinná kultúra“ vyššie uvedenými a ďalšími princípmi masívnym spôsobom mení postoje k rodinným hodnotám, správanie v oblasti rodinného života a spôsob života.

- Odmietanie sobášov v mene individuálnej slobody, posun narodenia detí do neskoršieho veku manželov, partnerov v mene nového spôsobu života, respektíve nového poradia priorít: najskôr hmotné zabezpečenie, rozvoj kariéry, potom – ak vôbec – dieťa, deti.
- Toto prinieslo masívny pokles pôrodnosti, zabrzdenie náhrady generácií, starnutie populácie so všetkými ekonomickými a sociálnymi i zdravotnými dôsledkami. Tvrdenie, že pokles manželskej plodnosti (lebo klesá sobášnosť) sa dá nahradiť nemanželskou plodnosťou, demografi považujú na základe štatistických dát za nepravdivé.
- Totálna liberalizácia rozvodov (rozvody dohodou, bez vstupu verejnosti), keď nie je treba popracovať na vylepšení a udržaní vzťahu, prináša nárast psychických traum pre deti, stratu domova, stratu (nezískanie) základnej životnej dôvery u detí, u adolescentov frustráciu a oslabenie istoty, že život má zmysel s často tragickými následkami. „Rozpustnosť“ rodín v mene „práva na rozvod“ oslabuje výchovný efekt rodiny, výchovu k vyšším hodnotám a k hodnotám vôbec.
- Totálna akceptácia potratov vo verejnej mienke, ich predefinovanie na právo matky a otca, ohrozujú spolu s celkovým poklesom pôrodnosti sebareprodukciu spoločnosti. Mení sa tým štruktúra populácie s vážnymi ekonomickými a sociálnymi dôsledkami, čo vplýva spolu s poklesom pôrodnosti na destabilizáciu všetkých spoločenských subsystémov: školského, zdravotníckeho, ekonomického, sociálno-dôchodkového, sociálno-príspevkového, daňového, na systém kultúrny. S poklesom počtu detí musí rásť prílev imigrantov,

ktorý bez dlhodobejšej výchovnej prípravy občanov danej krajiny môže viesť k destabilizácii spoločnosti.

Toto všetko sú vážne výzvy, spôsobené oslabením stabilizujúceho, sebaregulačného, pozitívne motivujúceho pôsobenia rodiny. Je treba o nich hovoriť! Nie preto, aby sme sa strašili, aby sme nútili občanov a občianky meniť správanie v prospech záujmov spoločnosti, štátu. Ide o viac, o budúcnosť demokratického systému, možno aj civilizácie. Každý dospelý človek má právo poznať dôsledky svojho správania v čase verejného ohrozenia. Profesor Paul Maria Zulehner, sociológ a teológ z Viedenskej univerzity na základe dlhodobého výskumu rodinných hodnôt v strednej a východnej Európe, s osobitným zameraním na postavenie mužov v rodine k tejto situácii hovorí: „Ak zostanú rodiny také, aké sú teraz, dosiahneme nefinancovateľný terapeutický a politický štát. Preto investujme do rodiny!“

III. Ako môže rodina ozdraviť spoločnosť a tak odolávať a víťaziť nad rodine nepriaznivými (family non-friendly) vplyvmi?

1. Rodina je založená na prirodzenej potrebe každého muža a každej ženy v slobode lásku dávať a lásku prijímať, je založená na sile príbuzenských vzťahov, ktoré silou rodinnej spolupatričnosti. chránia človeka v ťažkých životných situáciách pred ohrozením, vykorenením. Prirodzená rodinná solidarita medzi príbuznými, medzi generáciami je vlastne základným modelom pre budovanie spoločenskej solidarity. A charakter rodinných vzťahov môže poslúžiť ako model, ako ozdraviť spoločenské zdravotnícke, vzdelávacie – školské, sociálne, hospodárske inštitúcie, aby boli na mieru človeka. Lebo všetky tieto činnosti (ochrana zdravia, rozvíjanie poznania, pomoc v núdzi a opustenosti a pod.) rodina spontánne a samozrejme vykonáva voči svojim členom.

2. Základný pilier kresťanskej viery, kríž ako znamenie spásy človeka skrze lásku Boha k človekovi až po poníženie Krista na kríži (Flp 2, 8), nám do súčasnej situácie našej rodinnej kultúry hovorí veľmi cennú pravdu: každú náročnú výzvu v živote jednotlivca i v dejinách ľudstva je možno prijať aj ako šancu, využiteľnú na vzopnutie síl, na nové začiatky, na metanoiu (konverziu) k lepším riešeniam. Prorok Ozeáš hovorí (Oz 5, 15): „Vo svojej úzkosti ma budú zrána hľadať: Poďte, vráťme sa k Pánovi“... . A tých úzkostí okolo nás nie je málo.

Teda aj v ataku postmodernej kultúry voči rodine (vedomom či zámerom? to ukáže história) je možné vnímať šance:

- súčasné spochybňovanie manželského záväzku sa môže premeniť, vďaka svedectvu kresťanských rodín, v zhodnotenie manželstva ako sviatosti,
- spochybňovanie tzv. neproduktívnych fáz ľudského života v spoločnosti zameranej na výkon môže viesť vďaka nasadeniu sa nezištných

ľudí k prehĺbeniu solidarity voči starým a chorým ľuďom (hospicové hnutie, ochrana nenarodeného života)

- sťaženie (často i zhoršenie) výchovného prostredia v rodinách vplyvom problematických ponúk masmédií, adresovaných deťom a mládeži, môže viesť k väčšej spolupráci medzi rodinami, k výmene skúseností a poznatkov z výchovy a ku väčšej snahe rodičov popracovať na sebe, na svojich výchovných schopnostiach a zručnostiach
- atď. ...

Platí totiž ďalší z paradoxov Evanjelia, ako ho vyjadril apoštol Pavol: „Kde sa však rozmnožil hriech, tam sa ešte viac rozmnožila milosť“ (Rim 5, 20).

3. Zážitky vzťahu lásky medzi rodičmi navzájom a medzi rodičmi a deťmi sú nenahraditeľnou podmienkou socializácie dieťaťa: rozvoja jeho schopnosti nadväzovať trvalé vzťahy, spolupracovať, tvorivo rozmýšľať. Vďaka tejto jedinečnej danosti a spôsobilosti má rodina obrovský potenciál k formovaniu **dobrého človeka**.

Pri narušených medziludských vzťahoch v spoločnosti, zdravé rodiny – hoci samy ohrozené krehkosťou vzťahov – môžu slúžiť ako maják a útočisko pre stroskotancov. V knihe proroka Zachariáša je krásny verš: „Toto hovorí Pán zástupcov: V tých dňoch sa chopí 10 mužov z národov všetkých jazykov, chopia sa okraja odevu júdskeho muža a povedia: Pôjdeme s vami, lebo sme počuli, že s vami je Boh.“ (Zach 8, 23).

4. Kolkokrát Ježiš opakoval slová: Nebojte sa? Ak chceme ukázať, že mu veríme, nemôžeme sa báť, máme dôverovať. Dôverou veľmi oslávieme Boha. Také slová dôvery boli priam podstatou osobnosti zosnulého blahej pamäti Jána Pavla II. A preto pri jeho smrti mohlo zaznieť toto svedectvo z úst pražského kardinála a primasa Miloslava Vlka: „Svet nie je tak ďaleko od Boha, aby nebol schopný zachytiť zo silného „zdroja“ – a tým život Jána Pavla II. bezpochyby bol – aspoň podvedome prítomnosť a Božie pôsobenie v našom svete.“ (KT, 11. apríl 2005, s. 1)

Jediné, čo nesmie chýbať, je svedectvo života kresťanov, kresťanských rodín. O ostatné sa postará Boh, veď on má cez svedomie a cez neviditeľné slobodné vanutie Svätého Ducha priamy kontakt na srdce každého človeka...

Myslím, že sme povinní odovzdávať túto nádej namiesto kritiky či šírenia obáv, sme povinní pokorne a húževnato vydávať životom svedectvo o tejto nádeji v Bohu. Veď rodina je jeho najkrajším dielom. Prečo inak je na ňu nastavených toľko rôznych pascí...? A Boh suverénne zvíťazil už pred 2 tisícami rokov na kríži: „Knieža tohto sveta je už premožene“, hovoril Ježiš. Pre tých, čo žijú s Bohom, je to už každodenná skúsenosť viery a lásky.